

วิเคราะห์เปรียบเทียบร่างกฎหมาย จัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์สองฉบับของประเทศไทย

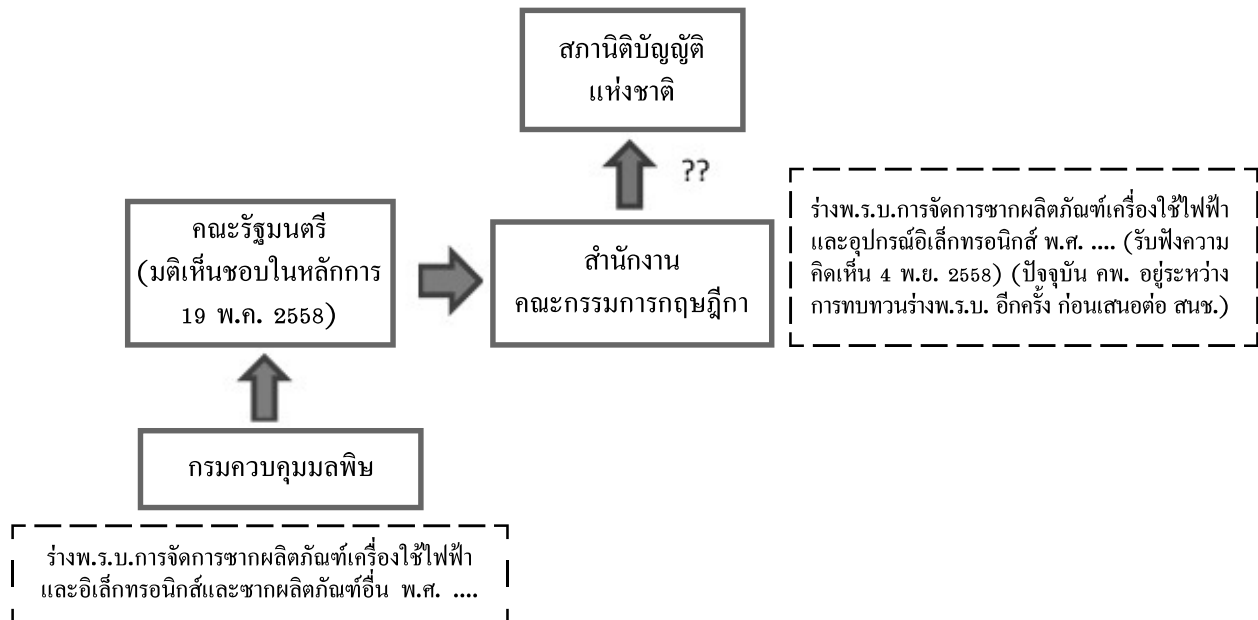
ดร.สุจิตรา วาสนาดำรงดี *

1. บทนำ

จากสถานการณ์ปัญหาซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์รวมถึงของเสียอันตรายจากชุมชนอื่น ๆ มีปริมาณเพิ่มสูงขึ้นเกือบ 4 แสนตันต่อปี ในขณะที่ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายและกลไกที่จะมาจัดการกับปัญหานี้อย่างถูกต้องและปลอดภัย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) โดยกรมควบคุมมลพิษจึงได้ยกย่องพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ. .... และเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2558 ที่ผ่านมาและคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบในหลักการแล้ว หลังจากนั้น คณะรัฐมนตรีได้ส่งร่างพระราชบัญญัติฯ ฉบับดังกล่าวให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (สคก.) พิจารณา ซึ่ง สคก. ได้ตั้งคณะกรรมการชุดพิเศษเพื่อพิจารณาร่างกฎหมายและได้มีการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาในร่างกฎหมายทั้งฉบับและได้ปรับชื่อร่างกฎหมาย เป็น "ร่างพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ....." และให้กรมควบคุมมลพิษจัดประชุมรับฟังความคิดเห็น เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายนที่ผ่านมา จากการศึกษาเนื้อหาในร่างฉบับปรับปรุงแก้ไขโดย สคก. พบว่า มีเนื้อหาแตกต่างไปจากฉบับเดิมเป็นอย่างมาก อาจจะเรียกได้ว่า สคก.ได้ยกย่องพระราชบัญญัติใหม่ทั้งฉบับและตัดหลักการและเจตนารมณ์ของร่างพ.ร.บ. เดิมออกไปเกือบหมดสิ้น

เนื่องจากประเด็นปัญหาขยะอิเล็กทรอนิกส์รวมทั้งความเคลื่อนไหวเรื่องการจัดทำร่างกฎหมายยังมีได้เป็นที่รับรู้ในวงกว้างนักแม้แต่ในแวดวงของผู้ผลิตและผู้นำเข้าเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เอง ดังนั้น บทความนี้จะนำเสนอสาระสำคัญ เจตนารมณ์ของร่างพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ. ... ที่ ทส. เสนอต่อคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2558 และวิเคราะห์เนื้อหาของร่างพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ... ฉบับปรับปรุงแก้ไขโดย สตก. ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างอย่างไรและจะส่งผลกระทบต่ออย่างไรหากมีการประกาศใช้

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการเสนอร่างกฎหมายภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557

2. เจตนารมณ์และสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ. ...

ก่อนอื่น เริ่มที่ชื่อพระราชบัญญัติ หลายคนอาจจะสงสัยว่า ทำไมชื่อพระราชบัญญัติถึงต้องฟังคำว่า “และซากผลิตภัณฑ์อื่น” และซากผลิตภัณฑ์อื่นที่ว่านี้หมายถึงซากผลิตภัณฑ์ใด คำตอบคือ ซากผลิตภัณฑ์ที่นอกเหนือจากซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ที่คณะกรรมการจัดการซากผลิตภัณฑ์จะกำหนดให้มีการควบคุมดูแลตามกฎหมายนี้ซึ่งเกณฑ์ในการพิจารณากำหนดอยู่ในนิยามและเป็นประเภทผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะตามมาตรา 13 ข้อใดข้อหนึ่งไม่ว่าจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่ยากต่อการจัดการหรือมีส่วนที่ควรส่งเสริมการนำกลับมาใช้ใหม่หรือส่งเสริมให้มีการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ดังนั้น ในอนาคต คณะกรรมการจัดการซากผลิตภัณฑ์ก็อาจจะกำหนดซากผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่ยังไม่มีระบบการจัดการอย่างถูกต้องในปัจจุบัน อาทิ ยางรถยนต์ใช้แล้ว น้ำมันหล่อลื่นและสารเคมีที่ใช้แล้ว หรือแม้แต่ซากรถยนต์ รถจักรยานยนต์ เพิ่มเติมจากกลุ่มขยะอิเล็กทรอนิกส์ได้

ทั้งนี้ ร่างกฎหมายดังกล่าวมีได้มีบทบัญญัติที่จำกัดเฉพาะซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์เท่านั้น หากแต่เป็นร่างกฎหมายที่ถูกออกแบบให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาระบบเรียกคืนซากผลิตภัณฑ์หลังการบริโภคโดยผู้ผลิตสินค้าตามหลักการสากลที่เรียกว่า “ความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้นของผู้ผลิต” (Extended Producer Responsibility: EPR) โดยหลักการ EPR ที่ว่านี้จะกำหนดให้ผู้ผลิตมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดการขยะหรือซากผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นภายหลังการบริโภคด้วยการจัดระบบหรือกลไกเรียกคืนซากผลิตภัณฑ์เพื่อนำไปจัดการอย่างถูกต้อง แม้แนวคิด EPR

เป็นเรื่องใหม่สำหรับสังคมไทยแต่ในต่างประเทศ ได้นำหลักการนี้มาใช้จัดการขยะประเภทบรรจุภัณฑ์และของเสียอันตราย จากครัวเรือนมาตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1990 แล้ว อีกเหตุผลหนึ่งที่เสนอให้เปิดช่องให้มีการกำหนดซากผลิตภัณฑ์อื่นได้เพิ่มเติมด้วยมาจากความตระหนักถึงกระบวนการออกกฎหมายของประเทศไทยที่ใช้เวลานานมากทั้งการปรับปรุงแก้ไขฉบับที่มีอยู่และการออกพระราชบัญญัติใหม่ซึ่งในกรณีปัญหามลพิษ ความล่าช้าในการออกกฎหมายอาจไม่ทันต่อการแก้ไข ปัญหามลพิษที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องได้ ด้วยเหตุนี้ ร่างพระราชบัญญัติฯ นี้ได้ถูกออกแบบให้มีลักษณะเป็นกฎหมาย EPR ที่เปิดให้ภาครัฐผ่านกลไกคณะกรรมการจัดการซากผลิตภัณฑ์กำหนดประเภทผลิตภัณฑ์ที่จะควบคุมโดยออกเป็นประกาศกระทรวงต่อไป

แนวคิดการออกกฎหมาย EPR ที่ควบคุมซากผลิตภัณฑ์หลายประเทศนั้นมิใช่เรื่องใหม่ หลายประเทศได้ออกกฎหมายในลักษณะนี้แล้ว เช่น ใต้หวัน เกาหลีใต้ เวียดนาม ในส่วนของเวียดนามนับเป็นประเทศแรกในอาเซียนที่ได้ ออกกฎหมายที่ใช้หลักการ EPR มาจัดการกับขยะหรือซากผลิตภัณฑ์ที่เป็นของเสียอันตราย โดยรัฐบาลเวียดนามได้ออกกฎหมาย Decision No.50/2013 of the Prime Minister on Prescribing Retrieval and Disposal of Discarded Products เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2556 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 25 กันยายนปีเดียวกัน กำหนดผลิตภัณฑ์ที่จะควบคุม 6 กลุ่มผลิตภัณฑ์ ได้แก่ แบตเตอรี่ อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ สารเคมีในอุตสาหกรรม การเกษตร การประมงและยาที่ใช้ในมนุษย์ สารหล่อลื่นและน้ำมัน ยางรถยนต์ และยานพาหนะ (รถยนต์และรถจักรยานยนต์) ซึ่งแต่ละกลุ่มผลิตภัณฑ์จะมีระยะเวลาผูกพันหรือให้เตรียมความพร้อมตามกฎหมายนี้แตกต่างกันตั้งแต่ 2 ปีจนถึง 5 ปี สำหรับกรณีขารรถยนต์และจักรยานยนต์ (รายละเอียดเพิ่มเติมดูในกรมควบคุมมลพิษ, 2557)

นอกจากเรื่องขอบเขตประเภทผลิตภัณฑ์แล้ว ในส่วนของรูปแบบการจัดการซากผลิตภัณฑ์นั้น จากการศึกษา รูปแบบการจัดการซากผลิตภัณฑ์ฯ ตามหลักการ EPR ในต่างประเทศ อาจแบ่งได้เป็นสองรูปแบบใหญ่ ๆ คือ รูปแบบที่ทำให้ผู้ผลิตรับผิดชอบการพัฒนากระบวนการเรียกคืนซากผลิตภัณฑ์ทั้งทางกายภาพและทางการเงินหรือที่เรียกว่า “Full EPR” ดังเช่น กฎระเบียบของสหภาพยุโรป (WEEE Directive) ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ อีกรูปแบบหนึ่ง คือ รูปแบบที่ทำให้ผู้ผลิต รับผิดชอบเฉพาะทางการเงินโดยจ่ายค่าธรรมเนียมผลิตภัณฑ์เข้ากองทุนของรัฐ จากนั้น กองทุนจะนำเงินที่ได้ไปอุดหนุน การเก็บรวบรวมและการรีไซเคิลซากผลิตภัณฑ์ จึงเรียกรูปแบบที่สองนี้ว่า รูปแบบกองทุนของรัฐ (Governmental Fund) หรือบางครั้งเรียกว่า “Partial EPR” เนื่องจากผู้ผลิตรับผิดชอบด้านการเงินเท่านั้นซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้ในใต้หวันและจีน จากการศึกษา พบว่า ประเทศที่ออกกฎหมาย EPR หรือ WEEE ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 76) เลือกใช้รูปแบบ Full EPR มากกว่ารูปแบบกองทุนของรัฐ

ในงานศึกษาของกรมควบคุมมลพิษ (2557) ได้ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบจุดอ่อนและจุดแข็งของทั้งสองระบบ ในบริบทของประเทศไทย (ตารางที่ 1) รวมทั้งได้สอบถามความเห็นของผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่าย ผู้ประกอบการรีไซเคิลรวม ทั้งภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งส่วนใหญ่เห็นว่า รูปแบบ Full EPR น่าจะเป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย ในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นรูปแบบที่เป็นสากลและสามารถเริ่มดำเนินการได้เร็วกว่ารูปแบบกองทุนของรัฐ อีกทั้งการให้ ภาคเอกชนดำเนินการน่าจะมีประสิทธิภาพและมีต้นทุนการดำเนินงานต่ำกว่าการดำเนินการโดยภาครัฐ ด้วยเหตุนี้ ร่างพระราช บัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์ฯ จึงได้ถูกออกแบบให้รองรับรูปแบบ Full EPR ซึ่งองค์ประกอบหลัก คือ การให้ผู้ผลิต จัดทำแผนความรับผิดชอบต่อหรือแผนการจัดการซากผลิตภัณฑ์ (Compliance plan) ที่จะจัดระบบเรียกคืนซากผลิตภัณฑ์ ของตนอย่างไร โดยภาครัฐจะติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

อย่างไรก็ดี จากประสบการณ์ในใต้หวันและเกาหลีใต้ที่มีการแก้ไขกฎหมายหรือออกกฎหมายใหม่เพื่อปรับเปลี่ยน รูปแบบการจัดการซากผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศ โดยใต้หวันได้ปรับจากรูปแบบ Full EPR มาเป็น รูปแบบกองทุนของรัฐ ในขณะที่เกาหลีใต้ปรับจากรูปแบบระบบมัดจำคืนเงินเข้ากองทุนของรัฐมาเป็นรูปแบบ Full EPR ร่างพระราชบัญญัติฯ ที่เสนอจึงถูกออกแบบให้สามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการได้หรือสามารถใช้รูปแบบผสมได้

โดยในมาตรา 17 ได้เปิดช่องให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการจัดการซากผลิตภัณฑ์ที่มีอำนาจกำหนดให้มีการจัดเก็บค่าธรรมเนียมผลิตภัณฑ์สำหรับประเภทผลิตภัณฑ์หรือกลุ่มผลิตภัณฑ์ได้โดยให้ออกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการในการจัดเก็บค่าธรรมเนียมผลิตภัณฑ์ดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ ร่างกฎหมายฉบับนี้จึงมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากกฎหมาย EPR ในต่างประเทศ คือ มีความยืดหยุ่นในการกำหนดรูปแบบการจัดการซากผลิตภัณฑ์ แต่ในอีกแง่หนึ่ง ทำให้ต้องเพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับกองทุนเพื่อรองรับกรณีการใช้รูปแบบกองทุนของรัฐไว้ด้วย

ตารางที่ 1 วิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของรูปแบบการจัดการซากผลิตภัณฑ์ฯ

	รูปแบบ Full EPR	รูปแบบกองทุนของรัฐ (Partial EPR)
จุดแข็ง	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้ผลิตรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการจัดการซากผลิตภัณฑ์ฯ ที่เกิดขึ้นเอง ทำให้การจัดการมีประสิทธิภาพ 2. ผลักดันให้ผู้ผลิตมีการออกแบบและผลิตผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น 3. เป็นระบบที่นิยมในต่างประเทศ ทำให้ผู้ผลิตไม่ต้องปรับตัวมาก 4. ผู้ผลิตสามารถออกแบบระบบการเรียกคืนซากผลิตภัณฑ์ฯ ที่หลากหลาย เหมาะสมกับกลยุทธ์ทางการตลาดและประเภทผลิตภัณฑ์ สามารถเน้นการรณรงค์หรือสร้างแรงจูงใจเรื่องการให้ส่วนลดซื้อผลิตภัณฑ์ใหม่ (หรือบริการรับของเก่ามาจัดการ) กับกลุ่มลูกค้าองค์กร (บริษัท ห้างร้าน โรงงาน) 5. ระบบการจัดการมีความยืดหยุ่นมากกว่าในการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของประเภทผลิตภัณฑ์ฯ ในตลาด 	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีระบบการจัดการเพียงระบบเดียว ง่ายต่อการสื่อสารทำความเข้าใจกับผู้ผลิตและผู้บริโภค 2. มีหลักประกันว่าซากผลิตภัณฑ์ฯ จะได้รับการจัดการเนื่องจากมีการเก็บค่าธรรมเนียมไว้ก่อนแล้ว 3. กำหนดเงินอุดหนุนที่แน่นอน สร้างความมั่นใจให้กับโรงงานรีไซเคิล 4. ในกรณีที่กฎหมายเปิดให้ค่าธรรมเนียมผลิตภัณฑ์ฯ สามารถรวมอยู่ในค่าใช้จ่ายในการซื้อคืนซากผลิตภัณฑ์ฯ จากผู้บริโภคได้ กองทุนสามารถใช้กลไกรับซื้อคืนซึ่งจะช่วยเพิ่มปริมาณซากผลิตภัณฑ์ฯ ที่จะเข้าสู่ระบบการจัดการอย่างถูกต้องได้ (ทั้งนี้ การใช้กลไกรับซื้อคืนต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการสร้างความตระหนักให้กับประชาชนถึงต้นทุนสิ่งแวดล้อมจากการจัดการซากผลิตภัณฑ์ฯ อย่างไม่ถูกต้องด้วย)
จุดอ่อน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้ผลิตและผู้นำเข้ามีจำนวนมาก รวมตัวกันได้ยาก (ในทางปฏิบัติ หากสามารถผลักดันให้ผู้ประกอบการรายใหญ่ไม่ที่รายที่มีส่วนแบ่งตลาดรวมกันมากกว่าร้อยละ 70 จัดระบบการเก็บรวบรวม ก็สามารถเริ่มดำเนินการได้) 2. ขาดหน่วยงาน/องค์กรกลางที่จะเป็นผู้บริหารจัดการซากผลิตภัณฑ์ฯ (จุดอ่อนนี้ แก้ได้โดยให้กฎหมายกำหนดให้มีการจัดตั้งสมาคมฯ ขึ้นมาเป็นการเฉพาะ เพื่อสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มกัน) 3. ความไม่แน่นอนของเงินอุดหนุนที่จะจ่ายให้กับโรงงานรีไซเคิล 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ในแง่การพัฒนากฎหมายและการดำเนินงาน จะต้องเกี่ยวพันกับหน่วยงานต่าง ๆ มากมาย และต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของการปรับแก้กฎหมายให้เอื้อต่อการพัฒนาระบบการเก็บค่าธรรมเนียมและการจัดการซากผลิตภัณฑ์ฯ 2. ประสิทธิภาพในการใช้จ่ายเงินกองทุนด้อยกว่าระบบ EPR มีค่าโสหุ้ย (Transaction cost) ที่สูงกว่าเนื่องจากต้องเกี่ยวพันกับหน่วยงานต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น และต้องอาศัยระบบการติดตามตรวจสอบอย่างเข้มงวดซึ่งทำให้มีค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ค่อนข้างสูง 3. หากผู้ผลิตและผู้นำเข้ามีหน้าที่เพียงการจ่ายเงินค่าธรรมเนียมผลิตภัณฑ์ฯ จะไม่ก่อให้เกิดแรงจูงใจให้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมหรือง่ายต่อการรีไซเคิล (เว้นแต่มีบทบัญญัติที่สร้างแรงจูงใจ เช่น การยกเว้นหรือลดหย่อนค่าธรรมเนียมกรณีที่เป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม) 4. ระบบการจัดการมีความยืดหยุ่นน้อยกว่าในแง่การจัดเก็บค่าธรรมเนียมผลิตภัณฑ์ฯ และเรียกคืนซากผลิตภัณฑ์ฯ 5. ปัญหาความโปร่งใสในการใช้จ่ายเงินกองทุน

ที่มา : ปรับจากกรมควบคุมมลพิษ (2557)

นอกเหนือจากประเด็นเรื่องขอบเขตผลิตภัณฑ์และรูปแบบการจัดการแล้ว ขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ด้วยความตระหนักว่าซากผลิตภัณฑ์ภายหลังการบริโภคนั้นกระจายไปอยู่ที่ผู้บริโภคทั้งที่เป็นประชาชน (ครัวเรือน) และหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ประเด็นท้าทายคือ การสร้างระบบที่จะทำให้ผู้บริโภคยอมส่งคืนซากผลิตภัณฑ์ฯ เหล่านั้นเข้าสู่ระบบที่ผู้ผลิตสร้างขึ้น (ที่เรียกว่า Take-back system) ดังนั้น องค์กรประกอบสำคัญที่กฎหมายจะต้องกำหนดให้มีขึ้น ได้แก่ 1. การสร้างระบบเรียกคืนหรือระบบเก็บรวบรวมที่มีประสิทธิภาพ 2. การสร้างความตระหนัก 3. การสร้างแรงจูงใจให้ผู้บริโภคส่งคืนซากผลิตภัณฑ์ และ 4. การกำหนดเป้าหมายการเก็บรวบรวม

การสร้างระบบเรียกคืนหรือระบบเก็บรวบรวมที่มีประสิทธิภาพ ระบบที่มีประสิทธิภาพ ในที่นี้ หมายถึงระบบที่สามารถเข้าถึงผู้บริโภคและสร้างความสะดวกในการส่งคืนซากผลิตภัณฑ์ให้กับผู้บริโภคนำไปสู่ความร่วมมือที่ผู้บริโภคจะส่งคืนซากผลิตภัณฑ์ให้กับระบบที่พัฒนาขึ้น การสร้างระบบเรียกคืนหรือระบบเก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและสะดวกนับเป็นหัวใจของกฎหมาย EPR โดยเฉพาะกฎหมายที่มุ่งจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์เนื่องจากซากผลิตภัณฑ์หลายประเภทมีขนาดใหญ่ เช่น ตู้เย็น เครื่องปรับอากาศซึ่งหากผู้บริโภคต้องเสียค่าใช้จ่ายและเวลาในการขนส่งซากผลิตภัณฑ์ให้กับผู้ผลิตก็จะลดทอนแรงจูงใจหรือความร่วมมือในการส่งคืนซากผลิตภัณฑ์ฯ ได้

ด้วยเหตุนี้ กฎหมาย EPR หรือกฎหมาย WEEE จะกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้จัดจำหน่ายที่เป็นตัวกลางระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค รวมทั้งรัฐบาลท้องถิ่นที่มีบริการจัดเก็บขยะหรือของเสียประเภทอื่นอยู่แล้วให้ช่วยเป็นผู้เก็บรวบรวมให้กับระบบเรียกคืนของผู้ผลิตด้วย ทั้งนี้ ระดับความรับผิดชอบของผู้จัดจำหน่ายและรัฐบาลท้องถิ่นอาจจะแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละประเทศ เช่น กรณีญี่ปุ่นเน้นกลไกร้านค้าปลีก ส่วนสวีเดนเน้นกลไกของรัฐบาลท้องถิ่นเป็นต้น ทั้งนี้ แม้จะกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้จัดจำหน่ายและรัฐบาลท้องถิ่นแต่ระดับความรับผิดชอบก็จะไม่เข้มข้นเท่ากับผู้ผลิต ดังจะเห็นได้จากข้อกำหนดของ WEEE Directive ที่ให้ผู้จัดจำหน่ายรับคืนซากผลิตภัณฑ์จากประชาชนภายใต้เงื่อนไข 1 ต่อ 1 กล่าวคือ หากผู้บริโภคซื้อผลิตภัณฑ์ใหม่กับผู้จัดจำหน่าย ผู้บริโภคมีสิทธิที่จะส่งคืนซากผลิตภัณฑ์ (ประเภทเดียวกัน) ให้กับผู้จัดจำหน่ายได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย อย่างไรก็ตาม ใน WEEE Directive ฉบับปรับปรุงปี 2012 ได้มีการเพิ่มเติมข้อกำหนดให้ร้านค้าปลีกที่มีพื้นที่จำหน่ายสินค้าเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์มากกว่า 400 ตารางเมตรต้องจัดสถานที่รับคืนซากผลิตภัณฑ์ขนาดเล็ก (ไม่เกิน 25 เซนติเมตร) โดยไม่ต้องมีเงื่อนไขเรื่องการซื้อสินค้าใหม่ เพื่อที่จะเพิ่มอัตราการเก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์

ในร่างพระราชบัญญัติที่เสนอสำหรับประเทศไทยก็ได้ใช้หลักการเดียวกับสหภาพยุโรปในการกำหนดความรับผิดชอบของผู้จัดจำหน่าย (มาตรา 25) และได้เปิดช่องให้สามารถกำหนดประเภทสถานประกอบการ (เป้าหมายคือ ห้างค้าปลีก) ที่ต้องรับคืนซากผลิตภัณฑ์ขนาดเล็ก (ไม่เกิน 25 เซนติเมตร) จากผู้บริโภคโดยผู้บริโภคไม่จำเป็นต้องซื้อผลิตภัณฑ์ใหม่ (มาตรา 25 วรรค 2) ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ร่างพระราชบัญญัติฯ ได้กำหนดความรับผิดชอบสำหรับอปท. ในพื้นที่เมือง (อิงจำนวนประชากรขั้นต่ำตามนิยามของเทศบาลเมือง) ให้จัดตั้ง “ศูนย์รับคืนซากผลิตภัณฑ์” โดยจะดำเนินการเองหรือให้เอกชนทำแทนก็ได้ หากเป็นเอกชน จะต้องขออนุญาตจัดตั้งศูนย์รับคืนจาก อปท. และปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนด ที่สำคัญ คือ ห้ามถอดแยกชิ้นส่วนและนำส่งซากผลิตภัณฑ์ฯ ให้กับโรงงานรีไซเคิลที่ได้รับอนุญาตเท่านั้น

นอกจากนี้ ด้วยความตระหนักถึงกลไกที่อยู่เดิม คือ ซาเล้งและร้านรับซื้อของเก่าที่ต้องการเข้าสู่ระบบเรียกคืนซากผลิตภัณฑ์ (ถ้าไรจะมาจากการเก็บรวบรวม มิใช่จากการแกะแยกชิ้นส่วนเหมือนที่ผ่านมา) ร่างกฎหมายจึงได้เปิดให้เอกชนเป็นเครือข่ายรับคืนได้แต่จะต้องขึ้นทะเบียนกับ อปท. และปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด (มาตรา 26)

การสร้างความตระหนักเรื่องผลกระทบของขยะอิเล็กทรอนิกส์ (รวมถึงของเสียอันตรายจากชุมชนประเภทอื่นๆ) ถือเป็นปัจจัยพื้นฐานและเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการตั้งแต่ออกกฎหมายฉบับนี้โดยหากภาครัฐและหน่วยงานสามารถ

เผยแพร่ข้อมูลให้ประชาชนได้ทราบถึงปัญหาการจัดการซากผลิตภัณฑ์อย่างไม่ถูกต้องในปัจจุบันที่ดำเนินการโดยกลุ่มรับซื้อของเก่า รวมทั้งให้ทราบถึงกลไกรับคืนใหม่ของภาครัฐ (โดยผู้ผลิต) ที่รับประกันว่าจะจัดการซากผลิตภัณฑ์ฯ ได้อย่างปลอดภัยไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ก็จะทำให้ประชาชนตระหนักและให้ความร่วมมือในการนำซากผลิตภัณฑ์ฯ มาส่งคืนยังช่องทางที่ภาครัฐ/ผู้ผลิตจัดไว้ให้ ในร่างพระราชบัญญัติฯ ฉบับนี้จึงได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่จะต้องช่วยกันเผยแพร่ข้อมูลดังกล่าว โดยหน้าที่หลักเป็นของผู้ผลิต (มาตรา 15) และกรมควบคุมมลพิษที่จะต้องจัดตั้งศูนย์ข้อมูลและประสานกับส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง (โดยเฉพาะผู้จัดจำหน่าย) ในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้และข้อมูล (มาตรา 22)

การสร้างแรงจูงใจให้ผู้บริโภคส่งคืนซากผลิตภัณฑ์ สิ่งที่ต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการสร้างความตระหนัก คือการสร้างแรงจูงใจให้ผู้บริโภคในการนำซากผลิตภัณฑ์มาส่งคืนยังช่องทางที่กำหนด ในต่างประเทศ หากเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วเช่นในยุโรป ประชาชนมีการศึกษาและมีความตระหนักในเรื่องสิ่งแวดล้อมค่อนข้างสูง จึงไม่จำเป็นต้องใช้แรงจูงใจทางการเงินในการเรียกคืนซากผลิตภัณฑ์ เพียงแค่จัดบริการรับคืนที่สะดวกและไม่คิดค่าเก็บรวบรวมและรีไซเคิล (ค่าทิ้ง) จากผู้บริโภค (คนไทยส่วนใหญ่ยังไม่ทราบว่า การรีไซเคิลซากผลิตภัณฑ์บางประเภท เช่น ตู้เย็น โทรทัศน์นั้น หากทำอย่างถูกต้องและปลอดภัยนั้นจะไม่มีกำไรเหลือให้กับโรงงานรีไซเคิลจึงต้องอาศัยเงินอุดหนุนจากผู้ผลิตหรือภาครัฐ) อย่างไรก็ดี ในบริบทของประเทศไทย รวมทั้งประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศซึ่งมีธุรกิจรับซื้อของเก่าและกลุ่มชาวบ้านที่มีอาชีพแกะแยกชิ้นส่วนเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์เพื่อขายเป็นวัสดุรีไซเคิล ประชาชนส่วนใหญ่จึงเข้าใจว่า ซากผลิตภัณฑ์นั้นมีมูลค่า สามารถขายได้ แต่ในความเป็นจริง ราคาซื้อของเก่าที่นั่นยังมีได้รวมต้นทุนสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นที่เกิดจากการทิ้งสารอันตรายและโลหะหนักที่อยู่ในเศษชิ้นส่วนที่ขายไม่ได้สู่ระบบนิเวศซึ่งเป็นต้นทุนภายนอกที่ผู้ประกอบการรับซื้อของเก่าและผู้แกะแยกชิ้นส่วนไม่ได้จ่าย ด้วยเหตุนี้ การสร้างระบบเรียกคืนซากผลิตภัณฑ์ฯ โดยผู้ผลิตในบริบทของประเทศไทย จึงต้องเสนอมาตรการสร้างแรงจูงใจให้กับประชาชนควบคู่ไปกับการรณรงค์สร้างความตระหนักด้วย สำหรับประชาชนส่วนใหญ่ที่คาดหวังสิ่งตอบแทนทางการเงิน ผู้ผลิตก็อาจจะร่วมมือกับผู้จัดจำหน่ายจัดทำแคมเปญปกป้องส่วนลดซื้อสินค้าใหม่หรือของอุปโภคบริโภคในห้างค้าปลีกที่เข้าร่วมโครงการ

อย่างไรก็ดี แรงจูงใจหรือสิ่งตอบแทนนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นตัวเงินเสมอไป ที่ผ่านมา เราจะเห็นว่า ประชาชนบางส่วนได้บริจาคสิ่งของใช้แล้วให้มูลนิธิหรือวัดหรือโครงการเรียกคืนเชิงสมัครใจของผู้ผลิตบางราย ดังนั้น ยังมีประชาชนบางส่วนที่ไม่ได้ต้องการสิ่งตอบแทนทางการเงิน หากแต่เป็นความรู้สึกทางจิตใจและความพึงพอใจที่ทราบว่าได้ทำประโยชน์ให้กับสังคมและสิ่งแวดล้อม สำหรับประชาชนกลุ่มนี้ การประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ถึงผลกระทบของขยะอิเล็กทรอนิกส์ ประโยชน์ของการรีไซเคิลอย่างถูกต้อง รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับช่องทางในการส่งคืนซากผลิตภัณฑ์ฯ ก็น่าจะเพียงพอที่จะสร้างแรงจูงใจในการส่งคืนซากผลิตภัณฑ์ได้ ประเด็นการสร้างแรงจูงใจต่าง ๆ เหล่านี้ ในร่างพระราชบัญญัติฯ มิได้กำหนดรายละเอียดไว้ แต่จะให้ผู้ผลิตเสนอมาในแผนความรับผิดชอบที่ต้องนำเสนอกรมควบคุมมลพิษ

ด้วยวัตถุประสงค์หลักของร่างกฎหมายนี้คือการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ผลิตและภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อให้เกิดระบบการเรียกคืนซากผลิตภัณฑ์ที่สามารถแข่งขันกับระบบเดิมที่เป็นธุรกิจรับซื้อของเก่าได้ผ่านการสร้างความตระหนักและสร้างแรงจูงใจและช่องทางรับคืนซากผลิตภัณฑ์ที่สะดวกและหลากหลายโดยให้ผู้ผลิตเป็นผู้ออกแบบกลไกและมาตรการสร้างแรงจูงใจให้กับผู้บริโภค ดังนั้น ร่างกฎหมายจึงมิได้กำหนดบทบัญญัติที่ห้ามขาล้างหรือชาวบ้านมารับซื้อแข่งกับระบบใหม่ซึ่งยากต่อการบังคับใช้กฎหมาย หากแต่ร่าง พ.ร.บ. ได้สร้างกลไกที่เปิดให้กลุ่มรับซื้อของเก่าเข้ามาอยู่ในระบบใหม่ได้ ผ่านกลไก “ศูนย์รับคืนและเครือข่ายรับคืนซากผลิตภัณฑ์ฯ” โดยคาดหวังว่า เมื่อระบบเรียกคืนซากผลิตภัณฑ์ฯ ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยและประชาชนมีความตระหนักมากขึ้นเป็นลำดับแล้ว การขายซากผลิตภัณฑ์ฯ ให้กับกลุ่มที่จัดการไม่ถูกต้องก็จะลดน้อยลงในที่สุด ทั้งนี้ หาก อปท. เพิ่มความเข้มงวดในการบังคับใช้กฎหมายสาธารณสุขควบคุมกิจการรับซื้อของเก่าให้จัดการอย่างถูกต้องก็จะช่วยเสริมการทำงานของร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้

การกำหนดเป้าหมายการเก็บรวบรวม การสร้างแรงจูงใจให้ผู้บริโภคส่งคืนซากผลิตภัณฑ์ที่ผู้ผลิตจะดำเนินการ จะเข้มข้นเพียงใดขึ้นอยู่กับกำหนดเป้าหมายการเก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์ฯ ที่ภาครัฐจะกำหนดให้ผู้ผลิตต้องบรรลุให้ได้ ในระยะแรก ร่างกฎหมายจะยังมีได้กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน เพราะต้องการให้เกิดการพัฒนากระบวนการเรียกคืน หรือการเก็บรวบรวมให้ได้ก่อน แต่ก็ได้กำหนดให้กรมควบคุมมลพิษติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของผู้ผลิตและให้มีการกำหนดเป้าหมายการเก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์ในปีหลัง ๆ ได้ โดยได้กำหนดไว้ในปีที่ 5 นับตั้งแต่กฎหมายมีผลบังคับใช้ (มาตรา 32) ทั้งนี้ ประเด็นการกำหนดเป้าหมายการเก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์ฯ นั้น มักจะเป็นประเด็นที่ ผู้ผลิตคัดค้านมาตลอดโดยให้เหตุผลว่า ผู้ผลิตไม่มีอำนาจในการสั่งการให้ผู้บริโภคส่งคืนซากผลิตภัณฑ์เข้าสู่ระบบ แต่ร่างกฎหมายนี้ได้สร้างตัวช่วยให้ผู้ผลิตไว้แล้ว นั่นคือ ผู้จัดจำหน่ายและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะมีหน้าที่ในการ เก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์ฯ ดังนั้น การบรรลุเป้าหมายการเก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์ฯ จึงไม่น่าจะเป็นเรื่องยากลำบาก เกินไปนัก อีกทั้งการกำหนดเป้าหมายก็จะต้องประเมินจากความสามารถในการเก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์ที่ผ่านมาของผู้ผลิตด้วย

การกำหนดเป้าหมายการเก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์เป็นเครื่องมือสำคัญของภาครัฐในการกระตุ้นให้ผู้ผลิตดำเนินการเรียกคืนซากผลิตภัณฑ์อย่างจริงจังและเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ในกฎหมาย EPR มิเช่นนั้น ผู้ผลิตก็อาจจะทำแบบขอไปที เพียงแค่ให้มีจุดรับคืนเป็นไปตามกฎหมายแต่ไม่ดำเนินการประชาสัมพันธ์และสร้างแรงจูงใจในการเรียกคืนซากผลิตภัณฑ์จากผู้บริโภค ดังเช่นที่เกิดขึ้นในประเทศอินเดียที่กฎหมาย E-waste (Management and Handling) Rules (2011) มีได้กำหนดเป้าหมายการเก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์ไว้ จนในที่สุด รัฐบาลต้องมายกร่างกฎหมายใหม่ในปี 2015 และกำหนดให้ผู้ผลิตต้องเสนอสิ่งจูงใจทางการเงินให้กับผู้บริโภคโดยให้ใช้ระบบมัดจำคืนเงิน (Deposit-Refund Scheme) เพื่อหักเงินจำนวนหนึ่งจากราคาขายสินค้าใหม่ไว้เป็นเงินรับซื้อคืนซากผลิตภัณฑ์ฯ จากผู้บริโภค (Ministry of Environment, Forest & Climate Change, 2015)

นอกจากปัจจัยสำคัญดังกล่าวข้างต้นแล้ว ร่างพระราชบัญญัติฯ ยังได้ออกแบบกลไกการกำกับดูแลการเก็บรวบรวม การขนส่งและการรีไซเคิลซากผลิตภัณฑ์ฯ ให้เป็นไปอย่างถูกต้องไว้ในหมวด 3 เพื่อป้องกันมิให้ซากผลิตภัณฑ์ฯ ถูกส่งออกไปจัดการโดยกลุ่มแกะแยกชิ้นส่วนหรือลักลอบส่งออกไปต่างประเทศ (แต่มีได้ห้ามการส่งออกไปรีไซเคิลอย่างถูกต้อง แต่ต้องดำเนินการให้ไปตามเงื่อนไขของอนุสัญญาบาเซลและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง) รวมถึงมีบทบัญญัติที่ห้ามการทิ้งซากผลิตภัณฑ์ตามที่สาธารณะหรือทิ้งปะปนไปกับขยะมูลฝอยด้วยในมาตรา 28 และให้ผู้บริโภคส่งซากผลิตภัณฑ์ให้กับช่องทางที่กฎหมายกำหนด ในประเด็นข้อห้ามประชาชนนั้น ในร่างฉบับแรก ๆ มีได้ใส่ไว้เนื่องจากเห็นว่าเป็นเรื่องที่บังคับใช้กฎหมายได้ยาก (เขียนไปก็ใช้บังคับจริงไม่ได้) แต่ในช่วงที่มีการประชุมรับฟังความคิดเห็นภาคส่วนต่างๆ มีผู้เสนอให้มีบทบัญญัติในเรื่องนี้ แม้จะบังคับใช้กฎหมายได้ยาก แต่การมีบทบัญญัตินี้จะช่วยสร้างความตระหนักในเรื่องหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้บริโภคต่อซากผลิตภัณฑ์ที่ตนเป็นผู้ก่อด้วย

นอกจากนี้ ด้วยความตระหนักถึงข้อจำกัดของภาครัฐในการบังคับใช้กฎหมาย หากสามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้ผลิต และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามกฎหมายได้โดยสมัครใจก็จะช่วยผ่อนภาระที่ภาครัฐจะต้องติดตามตรวจสอบและ บังคับดำเนินคดีกับผู้ละเมิดหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ร่างพระราชบัญญัติฯ นี้จึงได้เพิ่มเติมบทบัญญัติที่เป็นมาตรการ ส่งเสริมไว้ในมาตรา 35 โดยผู้ผลิตสามารถขอความช่วยเหลือด้านภาษีหรือค่าธรรมเนียมในอัตราพิเศษหากสามารถดำเนินการลด คัดแยกและนำซากผลิตภัณฑ์กลับมาใช้ใหม่ได้บรรลุหรือสูงกว่าเป้าหมายที่กำหนด รวมทั้งสามารถลดการใช้ สารอันตรายและเพิ่มสัดส่วนวัสดุที่นำกลับมาใช้ใหม่ ทั้งนี้ มาตรการด้านภาษีดังกล่าวจะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นเหตุผลหรือเจตนารมณ์หลักของร่างพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้า และอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ. ... ซึ่งกรมควบคุมมลพิษได้ทำการศึกษาตัวบทกฎหมายและประเมินการ

การจัดการซากผลิตภัณฑ์ฯ ในประเทศต่าง ๆ กว่า 10 ประเทศทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา ได้มีการสัมภาษณ์ผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่ายและโรงงานรีไซเคิลในประเทศ รวมทั้งได้จัดประชุมรับฟังความคิดเห็นจากภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องถึง 8 ครั้งและได้มีการเวียนร่างพระราชบัญญัติฯ ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความเห็นแล้ว

รูปที่ 1 การสัมมนาเผยแพร่ร่างพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ. .... วันที่ 11 กันยายน 2557

3. วิเคราะห์เนื้อหาของร่างพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ... ฉบับปรับปรุงแก้ไข โดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

หลังจากที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบในหลักการต่อร่างพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ. ... เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2558 และส่งให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาก่อนเสนอสภานิติบัญญัติแห่งชาติต่อไปนั้น สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้จัดตั้งคณะกรรมการชุดพิเศษขึ้นเพื่อพิจารณาร่างกฎหมายร่วมกับกรมควบคุมมลพิษและได้มีการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาของร่างพระราชบัญญัติฯ และได้ให้กรมควบคุมมลพิษจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นต่อร่างพระราชบัญญัติฯ ฉบับปรับปรุงแก้ไขนี้ เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2558 เมื่อได้พิจารณาเนื้อหาของร่างพระราชบัญญัติฯ ฉบับสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาแล้ว พบว่า เนื้อหาของร่างพระราชบัญญัติฯ ได้ถูกปรับเปลี่ยนใหม่ทั้งหมดจนแทบไม่เหลือเค้าโครงเดิม

รูปที่ 2 การประชุมรับฟังความคิดเห็นต่อร่างพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. .... (ฉบับปรับปรุงแก้ไข) วันที่ 4 พฤศจิกายน 2558

ทั้งนี้ ร่างพระราชบัญญัติฯ ฉบับปรับปรุงแก้ไขโดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ตัดหลักการและเจตนารมณ์ของร่างพระราชบัญญัติฯ เดิมที่เสนอคณะรัฐมนตรีออกไปแทบทุกประเด็น นับตั้งแต่ขอบเขตของซากผลิตภัณฑ์ที่ตัดคำว่า “ซากผลิตภัณฑ์อื่น” ออกไป คงเหลือแต่ซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ตัดกลไก “คณะกรรมการจัดการซากผลิตภัณฑ์” ซึ่งมีตัวแทนจากทุกภาคส่วนออกไป ให้เหลือแต่อำนาจของอธิบดี ตัดบทบัญญัติที่กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้จัดจำหน่ายและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เหลือแต่หน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ผลิต โดยกำหนดให้ผู้ผลิตไปทำความตกลงกับผู้จัดจำหน่ายและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดตั้งศูนย์รับคืน แต่การที่มีได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน ผู้จัดจำหน่ายและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็มีสิทธิปฏิเสธและไม่เข้าร่วมเป็นศูนย์รับคืนซากผลิตภัณฑ์ได้ เนื่องจากร่างพระราชบัญญัติฯ ฉบับปรับปรุงแก้ไขมิได้มีบทบัญญัติที่ระบุถึงมาตรการจูงใจให้เข้าร่วมโดยสมัครใจ มีหน้าที่ยังกำหนดบทลงโทษที่ค่อนข้างรุนแรงทั้งโทษจำคุกและโทษปรับกับผู้จัดตั้งศูนย์รับคืนซากผลิตภัณฑ์ที่ไม่ทำตามเงื่อนไขที่กำหนด จึงไม่แน่ใจว่าจะมีผู้ใดสนใจที่จะเข้าร่วมเป็นศูนย์รับคืนหรือไม่

นอกจากนี้ ในส่วนของผู้ผลิต จากการประชุมรับฟังความคิดเห็น เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายนที่ผ่านมา จะแสดงความห่วงกังวลต่อความรับผิดชอบต่อซากผลิตภัณฑ์ทั้งของตนเองและของรายอื่น รวมทั้งของผู้ผลิตเลิกกิจการไปแล้วที่เรียกว่า orphan waste ค่อนข้างมาก ทั้งนี้ ในร่างพระราชบัญญัติฯ เดิมมิได้ระบุชัดเจนในเรื่องนี้ แม้ในหลักการหรือกฎหมายของสหภาพยุโรปจะระบุว่าให้ผู้ผลิตรับผิดชอบต่อกรณี orphan waste ให้เป็นความรับผิดชอบร่วมของผู้ผลิต มิใช่ระบุให้เป็นความรับผิดชอบของผู้ผลิตแต่ละรายดังเช่นในมาตรา 14 ของร่างพระราชบัญญัติฯ ฉบับปรับปรุงแก้ไขนี้ ในความเป็นจริง ในหลายประเทศจะใช้การกำหนดเป้าหมายการเก็บรวบรวมเป็นตัวกำกับและจะส่งผลให้ผู้ผลิตต้องเก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์ของผู้ผลิตรายอื่นด้วยเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเก็บรวบรวมที่รัฐบาลกำหนด

นอกจากนี้ สิ่งที่น่าห่วงคือ การตัดสาระสำคัญเกี่ยวกับการกำกับจัดการซากผลิตภัณฑ์ตลอดเส้นทาง (หมวด 3 ทั้งหมด) ซึ่งรวมถึงบทบัญญัติเกี่ยวกับระบบติดตามการขนส่ง (manifest) และการกำหนดมาตรฐานเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อมของโรงงานรีไซเคิล โดยให้ไปออกเป็นอนุบัญญัติในภายหลังซึ่งเป็นอำนาจของอธิบดี ทำให้เกิดความไม่มั่นใจว่า อนุบัญญัติที่จะออกมามีลักษณะอย่างไรและจะสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนได้หรือไม่ว่า หน่วยงานกำกับดูแลโรงงานอุตสาหกรรมที่มีอยู่และที่จะเกิดขึ้นตามร่างพระราชบัญญัตินี้จะช่วยควบคุมดูแลให้ซากผลิตภัณฑ์ฯ ได้รับการจัดการอย่างถูกต้อง ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน เนื่องจากประสบการณ์ที่ผ่านมา มักจะพบว่า มีโรงงานรีไซเคิลหลายรายที่สร้างปัญหามลพิษให้กับประชาชนและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติฯ ทั้งสองฉบับไว้ในตารางที่ 2 และตารางที่ 3 (กรมควบคุมมลพิษ 2558ก, 2558ข) และมีข้อห่วงใยเป็นอย่างยิ่งว่า หากกรมควบคุมมลพิษนำร่างพระราชบัญญัติฯ ฉบับปรับปรุงแก้ไขโดย สก. เสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ อาจจะสร้างปัญหาในทางปฏิบัติให้กับกรมควบคุมมลพิษที่เป็นหน่วยงานเจ้าภาพก็เป็นได้ เนื่องจากร่างกฎหมายเน้นการควบคุมและสั่งการ (command and control) ว่าหากผู้ผลิตหรือผู้จัดตั้งศูนย์รับคืนซากผลิตภัณฑ์ไม่ทำเรื่องนั้นเรื่องนี้ จะต้องถูกลงโทษทั้งโทษปรับและโทษอาญา ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริง กฎหมายลักษณะนี้เป็นการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบทางกฎหมายเพิ่มเติมเพื่อให้ผู้ผลิตเข้ามาช่วยในการจัดการซากผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นหลังการบริโภค ดังนั้น กฎหมายจึงควรกำหนดให้มีลักษณะส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนช่วยกันมากกว่าที่จะบังคับเฉพาะผู้ผลิต อีกทั้งกฎหมายควรมีกำหนดมาตรการส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติตามกฎหมายโดยสมัครใจ เพื่อลดภาระของหน่วยงานภาครัฐในการกำกับดูแล ในขณะที่เดียวกันก็จะต้องมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดด้วยเพื่อให้เกิดความเกรงกลัวต่อกฎหมาย

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบองค์ประกอบของร่างพระราชบัญญัติฯ ทั้งสองฉบับ

<p>ร่าง พ.ร.บ. การจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ. .... (ฉบับผ่านมติกรม. วันที่ 19 พฤษภาคม 2558)</p>	<p>ร่างพ.ร.บ. การจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ... (ฉบับปรับปรุงแก้ไขโดยสกก. ใช้รับฟังความเห็นเดือนตุลาคม 2558)</p>
<ul style="list-style-type: none"> - หลักการและเหตุผล - นิยามคำสำคัญ - หมวด 1 คณะกรรมการจัดการซากผลิตภัณฑ์ - หมวด 2 การควบคุมผลิตภัณฑ์ (ส่วนที่ 1 การกำหนดผลิตภัณฑ์ที่ถูกควบคุม, ส่วนที่ 2 การควบคุมผู้ผลิตและผู้จำหน่าย) - หมวด 3 การจัดการซากผลิตภัณฑ์ (ส่วนที่ 1 การทิ้ง การรับคืน การเก็บรวบรวม และการขนส่ง, ส่วนที่ 2 การนำกลับมาใช้ใหม่ การบำบัดและกำจัด) - หมวด 4 การกำหนดเป้าหมาย - หมวด 5 การจัดการเงินรายได้และการสนับสนุนจากกองทุน - หมวด 6 การตรวจสอบและควบคุม - หมวด 7 บทกำหนดโทษ - บทเฉพาะกาล ให้เวลาผู้ผลิตที่ดำเนินการอยู่ก่อนกฎหมายมีผลบังคับใช้ให้ยื่นขอขึ้นทะเบียนและให้ภาครัฐจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนให้เกิดระบบการเก็บรวบรวมในระยะแรก 	<ul style="list-style-type: none"> - นิยามคำสำคัญ - หมวด 1 การจัดการซากผลิตภัณฑ์ - หมวด 2 หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ผลิต - หมวด 3 การเผยแพร่ความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการซากผลิตภัณฑ์ - หมวด 4 การตรวจสอบและควบคุม - หมวด 5 บทกำหนดโทษ
<p>7 หมวด 54 มาตรา</p>	<p>5 หมวด 34 มาตรา</p>

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบร่างพ.ร.บ. การจัดการซากผลิตภัณฑ์ฯ ทั้งสองฉบับกับองค์ประกอบของการพัฒนาระบบการจัดการซากผลิตภัณฑ์ฯ

องค์ประกอบหลัก	ร่างพ.ร.บ. การจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ. .... (ฉบับผ่านมติกรม. วันที่ 19 พฤษภาคม 2558)	ร่างพ.ร.บ. การจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ... (ฉบับปรับปรุงแก้ไขโดยสกก. ใช้รับฟังความเห็นเดือนตุลาคม 2558)
1. ขอบเขตผลิตภัณฑ์	เน้นการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์แต่เปิดช่องให้ควบคุม “ซากผลิตภัณฑ์อื่นๆ” (ที่เป็นของเสียอันตรายจากชุมชนประเภทอื่นๆ) โดยให้เป็นอำนาจของรัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการฯ ในการกำหนดประเภทผลิตภัณฑ์และผลิตภัณฑ์เพิ่มเติม (ม.13)	<ul style="list-style-type: none"> - ตัดคำและนิยาม “ซากผลิตภัณฑ์อื่น” ออกลงเหลือเฉพาะซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง - ระบุ 5 ผลิตภัณฑ์หลักที่จะถูกควบคุมตามกฎหมายนี้ ได้แก่ คอมพิวเตอร์ เครื่องโทรศัพท์และโทรศัพท์ไร้สาย เครื่องปรับอากาศ เครื่องรับโทรทัศน์ ตู้เย็น (ม.5)
2. การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละภาคส่วน	<ul style="list-style-type: none"> - กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของทุกภาคส่วนในระบบการจัดการซากผลิตภัณฑ์ฯ ได้แก่ ผู้ผลิต, ผู้จำหน่าย, ผู้บริโภค, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ผู้ประกอบการรีไซเคิล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - การขึ้นทะเบียนผู้ผลิตและผู้จำหน่าย (ม.14) 	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นความรับผิดชอบของผู้ผลิตและผู้บริโภคเป็นหลัก - ไม่มีการขึ้นทะเบียนผู้ผลิตและผู้จำหน่าย - ไม่กำหนดความรับผิดชอบผู้จำหน่ายและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เว้นแต่เข้ามามีการเป็นศูนย์รับคืนซากผลิตภัณฑ์

<p>องค์ประกอบหลัก</p>	<p>ร่างพ.ร.บ. การจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ. .... (ฉบับผ่านมติกรม. วันที่ 19 พฤษภาคม 2558)</p>	<p>ร่างพ.ร.บ. การจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ... (ฉบับปรับปรุงแก้ไขโดยสกก. ใช้รับฟังความเห็นเดือนตุลาคม 2558)</p>
<p>3. ระบบรับคืนที่สะดวกและจงใจให้ผู้บริโภคส่งคืนซากผลิตภัณฑ์</p>	<ul style="list-style-type: none"> - อปท. (ขนาดเทศบาลเมืองขึ้นไป) มีหน้าที่จัดให้มีศูนย์รับคืนซากผลิตภัณฑ์ โดยอาจมอบให้เอกชนดำเนินการแทนได้ (ม.24) - ผู้จัดจำหน่ายมีหน้าที่ในการรับคืนและเก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์ภายใต้เงื่อนไข 1 ต่อ 1 (ม.25) แต่เปิดช่องให้กำหนดประเภทสถานประกอบการที่ต้องรับคืนซากผลิตภัณฑ์ขนาดเล็ก (ไม่เกิน 25 ชม.) จากผู้บริโภคโดยไม่จำเป็นต้องซื้อผลิตภัณฑ์ใหม่ (ม.25 วรรค 2) - เปิดให้เอกชนเป็นเครือข่ายรับคืนโดยให้ขึ้นทะเบียนกับ อปท. แต่จะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด (ม.26) - ผู้ผลิตสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเก็บรวบรวมของศูนย์รับคืนและผู้จัดจำหน่าย (ม.15 วรรค 2) - ให้ผู้ผลิตเสนอมาตรการสร้างแรงจูงใจให้ผู้บริโภคส่งคืนซากผลิตภัณฑ์ไว้ในแผนความรับผิดชอบต่อของผู้ผลิต (ม.15 วรรค 2) 	<p>ให้มีศูนย์รับคืนซากผลิตภัณฑ์โดยให้ผู้ผลิตควบคุม แต่ไม่บังคับให้ผู้จัดจำหน่าย อปท.ต้องจัดตั้ง ไม่มีข้อกำหนดเรื่องการสร้างแรงจูงใจให้จัดตั้งศูนย์ฯ ในขณะที่มีบทลงโทษศูนย์รับคืนฯ ที่เข้มงวด แล้วจะมีผู้ใดประสงค์ตั้งศูนย์รับคืน?</p>
<p>4. กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เปิดให้กำหนดเป้าหมายการเก็บรวบรวมซากผลิตภัณฑ์ได้หลังจากกฎหมายมีผลบังคับใช้มาแล้ว 5 ปีตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด (ม.32) - เปิดช่องให้กำหนดเป้าหมายสัดส่วนการนำซากผลิตภัณฑ์กลับมาใช้ใหม่ (ม.33) 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีบทบัญญัติเฉพาะในการกำหนดเป้าหมายและหลักเกณฑ์ในการกำหนดเป้าหมาย - เป้าหมายการเก็บรวบรวมเป็นส่วนหนึ่งของแผนความรับผิดชอบต่อของผู้ผลิต (ม.15) โดยให้เป็นอำนาจของกรมควบคุมมลพิษในการประเมินประสิทธิภาพของแผนที่เสนอ (ม. 15 วรรค 2 และ 3)
<p>5. การกำกับดูแลตั้งแต่ต้นทางถึงปลายทาง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การติดเครื่องหมายบนผลิตภัณฑ์เพื่อติดตามตรวจสอบการปฏิบัติตามกฎหมายของผู้ผลิต (ม.19 วรรค 2) - ห้ามจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้ติดเครื่องหมาย (ม.20) - ระบบ Manifest กำกับการขนส่ง (ม.27) - ระบบการรายงานข้อมูลของผู้ที่เกี่ยวข้องในระบบ ได้แก่ ผู้ผลิต (ม.15, 18, ม.30) ผู้จัดจำหน่ายในหลักเกณฑ์ที่จะกำหนดภายหลัง (ม.25) ศูนย์รับคืน (ม.28) โรงงานรีไซเคิล (ม.31) - ให้มีการกำหนดมาตรฐานเฉพาะสำหรับโรงงานรีไซเคิลในการจัดการซากผลิตภัณฑ์อย่างปลอดภัยและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และให้โรงงานรีไซเคิลดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรฐานนั้น (ม.29) 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีบทบัญญัติชัดเจนในการกำกับดูแลซากผลิตภัณฑ์ตลอดเส้นทาง โดยอธิบดีกำหนดหลักเกณฑ์ในภายหลัง (ม.10) - การรายงานข้อมูลซากผลิตภัณฑ์ที่ส่งให้โรงงานรีไซเคิลเป็นหน้าที่ของศูนย์รับคืนซากผลิตภัณฑ์ (ม.11) มิได้กำหนดให้โรงงานรีไซเคิลต้องรายงานข้อมูล - ไม่มีบทบัญญัติที่ควบคุมดูแลโรงงานรีไซเคิล

องค์ประกอบหลัก	ร่างพ.ร.บ. การจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ. .... (ฉบับผ่านมติกรม. วันที่ 19 พฤษภาคม 2558)	ร่างพ.ร.บ. การจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ... (ฉบับปรับปรุงแก้ไขโดยสกก. ใช้รับฟังความคิดเห็นเดือนตุลาคม 2558)
6. การให้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อสร้างความตระหนัก และการมีส่วนร่วม	ทุกภาคส่วน โดยหน้าที่หลักเป็นของผู้ผลิต (ม.15) และกรมควบคุมมลพิษที่จะต้องจัดตั้งศูนย์ข้อมูลและประสานกับส่วนราชการ อปท. และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้และข้อมูล (ม.22)	หน้าที่ของผู้ผลิต (ม.15) และกรมควบคุมมลพิษ (ม.18 และ ม.19)
7. บทลงโทษที่ชัดเจนและมีการบังคับใช้กฎหมาย	กำหนดบทลงโทษชัดเจนสำหรับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง	กำหนดบทลงโทษผู้ผลิต, ผู้บริโภค, ศูนย์รับคืนซากผลิตภัณฑ์
8. ความยืดหยุ่นในการจัดการ	ให้ผู้ผลิตรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นสมาคมได้ เพื่อจัดทำแผนความรับผิดชอบ (ม.15 วรรค 1)	ระบุเพียงเรื่องการจัดตั้งศูนย์รับคืน ผู้ผลิตอาจร่วมกันทำได้ (ม.9) แต่ไม่รวมถึงการเสนอแผนความรับผิดชอบ
9. มีองค์กรรับผิดชอบชัดเจน	- ให้มี “คณะกรรมการจัดการซากผลิตภัณฑ์” ที่มาจากภาคส่วนต่าง ๆ โดยให้กรมควบคุมมลพิษเป็นฝ่ายเลขานุการ (หมวด 1)	ไม่มีการจัดองค์กรหรือกลไกเฉพาะอำนาจหลักอยู่ที่ อธิบดีกรมควบคุมมลพิษ

4. บทสรุป

แม้เนื้อหาของร่างพระราชบัญญัติฯ ฉบับที่เสนอกณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2558 อาจจะไม่สมบูรณ์หรือไม่ชัดเจนในข้อกำหนดบางประการ แต่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาไม่ควรปรับเปลี่ยนเจตนารมณ์และสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติฯ ที่ได้ผ่านการศึกษาและการรับฟังความคิดเห็นของผู้ผลิตและภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาหลายครั้ง รวมทั้งได้ผ่านความเห็นชอบในหลักการจากคณะรัฐมนตรีด้วยแล้ว ทั้งนี้ ผลจากการประชุมรับฟังความคิดเห็นต่อร่างฉบับปรับปรุงแก้ไข เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายนที่ผ่านมาพบว่า ผู้เข้าร่วมการประชุมได้แสดงความห่วงกังวลต่อบทบัญญัติในร่างฯ ฉบับปรับปรุงแก้ไขหลายประเด็นรวมทั้งความสามารถในการบังคับใช้กฎหมาย ในหลายประเด็นพบว่าประเด็นที่ผ่านการอภิปรายมาแล้วในช่วงที่ยกร่างพระราชบัญญัติฯ ฉบับที่เสนอกณะรัฐมนตรี จึงดูเหมือนว่ากระบวนการยกร่างกฎหมายจัดการซากผลิตภัณฑ์ฯ มิได้มีความคืบหน้าไปจากที่เสนอกณะรัฐมนตรี แต่กลับถอยหลังและตกในวังวนของประเด็นอภิปรายเดิม ๆ ซ้ำแล้วซ้ำเล่า

ผู้เขียนเสนอให้กรมควบคุมมลพิษยืนยันในหลักการและเจตนารมณ์ของร่างพระราชบัญญัติฯ เดิม โดยการปรับปรุงแก้ไขร่างกฎหมายควรกระทำเฉพาะการปรับปรุงในภาษากฎหมายและควรจะต้องยึดเป้าประสงค์และเจตนารมณ์ของร่างกฎหมายเป็นสำคัญ ที่สำคัญ กระบวนการตรวจพิจารณาของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาควรเปิดโอกาสให้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการหรือแม้แต่ผู้ผลิตได้มีส่วนร่วมให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ เกี่ยวกับร่างกฎหมายและแนวทางการพัฒนาระบบเรียกคืนซากผลิตภัณฑ์ แม้จะทำให้กระบวนการเสนอร่างกฎหมายล่าช้าออกไป แต่ก็ดีกว่าได้ร่างกฎหมายที่มองไม่เห็นว่าจะทำให้ประเทศไทยสามารถสร้างระบบการจัดการซากผลิตภัณฑ์ที่เป็นของเสียอันตรายได้อย่างปลอดภัยได้อย่างไร

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ. สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย. (2557). รายงานหลัก โครงการยกร่างกฎหมายการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และของเสียอันตรายจากชุมชน. ศึกษาโดยสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ตุลาคม.

กรมควบคุมมลพิษ (2558ก) ร่างพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ. .... ฉบับเสนอต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2558 ในเว็บไซต์กรมควบคุมมลพิษ http://infofile.pcd.go.th/law/Draft_580319.pdf?CFID=19347036&CFTOKEN=76183892

กรมควบคุมมลพิษ (2558ข) ร่างพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. .... (ฉบับปรับปรุงแก้ไข). เอกสารประกอบการประชุมรับฟังความคิดเห็น วันที่ 4 พฤศจิกายน 2558 ณ โรงแรม ดิเอมเมอร์อัลด์

Ministry of Environment, Forest & Climate Change. Government of India (2015). Draft e-waste (Management) Rules, 2015. 44 pages.